

2. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity [State standard of primary education]. (2025). Zatv. postanovoju Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 26 hrudnia 2025 r. №1810. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025-%D0%BF#Text> [in Ukrainian]

3. Kondratieva, A. V. (2020). Kompetentnisnyi pidkhid u navchanni uchniv pochatkovykh klasiv za kontsepsiieiu Novoi ukrainskoi shkoly [Competency-based approach to teaching primary school students according to the concept of the New Ukrainian School]. *Innovatsiina pedahohika*. Vypusk 23. T. 2. 23–27. [in Ukrainian]

4. Matviienko, O. V., Khymych, M. A. (2024). Sotsialno-emotsiine navchannia yak zasib stvorennia bezpechnoho osvitnoho prostoru [Social-emotional learning as a means of creating a safe educational space]. *Osvitno-naukovyi prostir*. Vyp. 7(2.1). 75–84. [in Ukrainian]

5. Myronova, S. P. (2020). Nova ukrainska shkola: osoblyvosti orhanizatsii osvitnoho protsesu uchniv pochatkovoї shkoly v inkliuzyvnnykh klasakh: navchalno-metodychni posibnyk [New Ukrainian school: features of organizing the educational process of primary school students in inclusive classes: teaching and methodological manual]. Ternopil: Aston. 176 p. [in Ukrainian]

6. Moroz, Ye. (2023). Sutnist ta skladovi sotsialno-emotsiinykh navychok molodshykh shkoliariv [The essence and components of social and emotional skills of younger schoolchildren]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*. № 7 (131). 43–54. [in Ukrainian]

7. Potapenko, I. (2023). STEM-osvita v pochatkovii shkoli: vid navchalnoi modeli do realnoho uroku [STEM education in elementary school: from educational model to real lesson] / za zah. red. O. Elkin, O. Masalitina; uporiadkuv. K. Remez. *Elektronne vydannia*. Kyiv: HO «EdCamp Ukraine». 300 p. [in Ukrainian]

8. Rostoka, M. L., Kravchenko, Yu. A. (2025). Stem-kontsepty tsyfrovoi transformatsii osvity: analitychne uzahalennia [STEM concepts of digital transformation of education: analytical generalization]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*. №1(220). S. 5–11. [in Ukrainian]

9. Sahan, O. V. (2024). Orhanizatsiia personalizovanoho navchannia za dopomohoiu shtuchnoho intelektu [Organization of personalized learning using artificial intelligence]. *Pedahohichni nauky*. Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 108. S. 37–43. [in Ukrainian]

10. Sakaliuk, O. P., Stefunko, L. I. (2020). Skladovi komponenty pidhotovky maibutnykh uchyteliv do realizatsii intehrovanoho navchannia u pochatkovii shkoli [Components of training future teachers to implement integrated learning in primary school]. «*Molodyi vchenyi*». № 3 (79). S. 412–415. [in Ukrainian]

11. SEEN-putivnyk Sotsialno-emotsiine ta etychne navchannia: osvitnia prohrama dlia navchannia sertsia u rozumu

[SEEN Guide. Social-Emotional and Ethical Learning: An Educational Program for Educating the Heart and Mind] (2023). Holov. red. O. Elkin. 2-he vyd. K.: TOV «Inzhynirynh». 148 p. [in Ukrainian]

12. Sokurenko, O., Rybachuk, O. (2021). Aprobatsiia modelei uprovadzhennia intehrovanoho navchannia v pochatkovii shkoli: zdotuky doslidno-eksperymentalnoi roboty rehionalnoho rivnia [Testing models for implementing integrated learning in primary school: achievements of research and experimental work at the regional level]. *Innovatyka v osviti (eksperymenty, proiekty)*. № 1 (88). S. 109–122. [in Ukrainian]

13. Fediaieva, V. L. (2023). Kompetentnisnyi pidkhid u kontsepsii «Nova ukrainska shkola»: pliusy, minusy, perspektyvy vtilennia Pedahohichni nauky [Competency-based approach in the concept of the "New Ukrainian School": pros, cons, prospects for implementation]. *Zbirnyk naukovykh prats*. Vypusk 102. S. 12–18. [in Ukrainian]

14. Yakubov, S. (2016). Personalizovane navchannia v zahalnoosvitnii shkoli: osnovni vyznachennia ta shliakhy do vprovadzhennia

[Personalized learning in secondary school: basic definitions and ways to implement]. *Dyktor shkoly*. 9 (117). S. 59–72. [in Ukrainian]

15. Yallina, V. L., Drozd, M. P. (2024). Personalizovane navchannia: vyznachennia, rol vchytelia ta pidruchnyka, tsyfrovi tekhnologii. [Personalized learning: definition, role of teacher and textbook, digital technologies]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. № 94. S. 16–20. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ДОВГА Тетяна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної та початкової освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: початкова освіта, нова українська школа, організація освітнього процесу, інноваційні технології навчання, професійна підготовка майбутніх педагогів.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

DOVHA Tetiana – Doctor of Pedagogy, Professor, Professor of the Department of Preschool and Primary Education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: primary education, New Ukrainian School, organization of the educational process, innovative teaching technologies, professional training of future teachers.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2026 р.

Стаття прийнята до друку 14.03.2026 р.

УДК 376.1:364.026

DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-223-22-27

ISSN 2415–7988 (Print) ISSN 2521–1919 (Online)

ДУБІНКА Микола –

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітніх наук
Центральноукраїнського державного
університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7129-3750>
e-mail: m.m.dubinka@cuspu.edu.ua

ІНКЛЮЗИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

У статті розкрито зміст і співвідношення понять «компетентність», «професійна компетентність» та «інклюзивна компетентність» у структурі професійної підготовки сучасного вчителя. З'ясовано, що професійна компетентність педагога виявляється у поєднанні його теоретичної обізнаності та практичної готовності до ефективного виконання професійних функцій у різних педагогічних ситуаціях. Інклюзивну освіту охарактеризовано як систему освітніх послуг, що базується на принципах забезпечення права кожної дитини на здобуття освіти та можливості навчатися за місцем проживання у спільному освітньому середовищі. Інклюзивна компетентність визначено як інтегральну характеристику професійної підготовленості педагога, що відображає рівень його знань, умінь і готовності здійснювати педагогічну діяльність в умовах інклюзивного навчання.

У дослідженні виокремлено основні компоненти інклюзивної компетентності: мотиваційний, когнітивний, операційний та рефлексивний. Мотиваційний компонент характеризує професійну спрямованість педагога, систему його ціннісних орієнтацій, мотивів і потреб, що визначають ставлення до інклюзивної освіти та зумовлюють готовність до професійної діяльності у відповідному середовищі. Когнітивний компонент пов'язаний із формуванням цілісної системи знань про особливості соціально-педагогічної діяльності, закономірності розвитку дітей з різними освітніми потребами, а також сприяє розширенню когнітивного досвіду та активізації пізнавальної діяльності майбутнього фахівця. Рефлексивний компонент проявляється у здатності педагога аналізувати власну професійну діяльність, усвідомлювати її результати, переосмислювати особистісні досягнення та професійні можливості, здійснювати самоконтроль і саморегуляцію, що забезпечує подальший професійний розвиток. Операційний компонент охоплює практичні вміння та навички реалізації інклюзивного навчання, зокрема здатність застосовувати ефективні педагогічні технології, вирішувати професійні завдання соціально-педагогічної діяльності та сприяти інтеграції дітей і молоді з особливими освітніми потребами в освітній простір закладу освіти.

У статті обґрунтовано доцільність розгляду інклюзивної компетентності як важливої складової професійної компетентності педагога та визначено її значення як спеціальної компетентності, необхідної для успішної реалізації принципів інклюзивної освіти.

Ключові слова: компетентність, інклюзивна освіта, професійна компетентність учителя, інклюзивна компетентність, підготовка педагогів, компетентнісний підхід, інклюзивне освітнє середовище, компоненти інклюзивної компетентності.

DUBINKA Mykola –

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Educational Sciences
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7129-3750>
e-mail: m.m.dubinka@cuspu.edu.ua

INCLUSIVE COMPETENCE AS AN ESSENTIAL COMPONENT OF MODERN TEACHER PROFESSIONAL TRAINING

The article examines the conceptual relationship between the notions of competence, professional competence, and inclusive competence within the framework of modern teacher professional training. Professional competence is interpreted as the integration of theoretical knowledge and practical readiness that enables teachers to effectively perform their professional functions in diverse pedagogical situations. Inclusive education is considered as a system of educational services based on the principle of ensuring every child's right to education and providing opportunities to study at the place of residence within a common educational environment. Inclusive competence is defined as an integral characteristic of a teacher's professional preparedness that reflects the level of knowledge, skills, and readiness required to implement pedagogical activities in inclusive learning environments.

The research identifies four main components of inclusive competence: motivational, cognitive, operational, and reflective. The motivational component reflects the system of values, professional orientations, motives, and needs that determine teachers' attitudes toward inclusive education and their willingness to work in inclusive educational settings. The cognitive component involves a system of professional knowledge about the specifics of socio-pedagogical activity and the developmental characteristics of children with diverse educational needs. The reflective component manifests itself in the teacher's ability to analyze and evaluate their own professional activity, reconsider personal achievements, and regulate further professional growth. The operational component includes practical skills and abilities required to implement inclusive education, apply appropriate pedagogical technologies, solve professional tasks, and promote the integration of children and youth with special educational needs into the educational environment of general secondary education institutions.

The article substantiates the importance of inclusive competence as a specific professional competence necessary for the effective implementation of the principles of inclusive education and the development of an inclusive educational environment.

Key words: competence, inclusive education, professional competence of a teacher, inclusive competence, teacher training, competency-based approach, inclusive educational environment, components of inclusive competence.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасний розвиток освіти, орієнтований на забезпечення рівного доступу до якісного навчання для всіх здобувачів освіти, актуалізує проблему формування інклюзивної компетентності педагога. Досвід упровадження інклюзивної освіти в європейських країнах та в Україні засвідчує, що ефективність інклюзивного освітнього середовища значною мірою залежить від рівня професійної підготовки педагогів, їх готовності працювати з різноманітними освітніми потребами учнів [2]. У цьому контексті особливої ваги набуває осмислення сутності інклюзивної компетентності, її структури та місця в системі професійної компетентності сучасного вчителя.

Актуальність проблеми посилюється сучасними соціально-освітніми трансформаціями, пов'язаними з реформуванням освітньої галузі, реалізацією концепції Нової української школи, активним використанням цифрових технологій та зростанням кількості дітей з особливими освітніми потребами. Додатковим викликом для освітньої системи стали наслідки пандемії та воєнних подій, що зумовили поширення психологічних травм і соціально-адаптаційних труднощів у значної частини дітей. За

таких умов формування інклюзивної компетентності майбутнього педагога постає важливою складовою його фахової підготовки, оскільки забезпечує здатність організовувати освітній процес з урахуванням індивідуальних потреб кожного здобувача освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика розвитку інклюзивної освіти та формування інклюзивної компетентності педагога є предметом активних наукових досліджень. Зокрема, філософські засади інклюзивного навчання та концептуальні підходи до розвитку інклюзивної освіти обґрунтовано у працях В. Кременя, Н. Софій, Ю. Найдю, Н. Фіголь та ін.

Теоретичні та практичні аспекти впровадження інклюзивного навчання в освітній простір, а також організаційно-педагогічні умови його реалізації розкрито у дослідженнях Ю. Бойчук, В. Бондаря, О. Бородіної, М. Ворон, Л. Даниленко, М. Деркач, С. Єфімової, В. Засенка, Н. Коломінського, І. Кузави, О. Микитюк, Ю. Рибачук, М. Сварника, Г. Сіліної, Н. Слободянюк та інших.

Окремий напрям наукових розвідок становлять дослідження, присвячені нормативно-правовим засадам та розвитку інклюзивної освіти в Україні та світі.

Ці питання висвітлено у працях Т. Бондар, І. Демченко, Д. Завітренко, Л. Кашуби, А. Колупасової, Н. Савченко, О. Таранченко, В. Товстогана, А. Шевченка, які аналізують становлення законодавчої бази інклюзивної освіти та наголошують на необхідності її подальшого вдосконалення відповідно до міжнародних стандартів. Проблеми організації інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти, формування безбар'єрного простору та готовності педагогів до роботи зі здобувачами освіти з особливими освітніми потребами досліджуються у працях Л. Герасименко, С. Бондар, В. Гладуш, Л. Грень, О. Гуренко, Н. Захарової, Н. Кирич, Г. Лопатиної, С. Мартинової, М. Моруса, Ю. Назаренко, Ю. Найді, М. Нестеренко, О. Петренко, Н. Софій, Ю. Фірмана, Л. Шелудченко. Питання психолого-педагогічного супроводу та підтримки здобувачів освіти з особливими освітніми потребами висвітлено у дослідженнях Н. Гонюкової, Т. Іванової, Н. Маруняк, О. Продіус та ін.

Водночас аналіз наукових праць засвідчує, що проблема формування інклюзивної компетентності майбутніх педагогів у системі їх фахової підготовки потребує подальшого наукового осмислення.

Метою статті є аналіз теоретичних підходів до розуміння інклюзивної компетентності педагога, визначення її структури та обґрунтування значення у системі фахової підготовки сучасного вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап розвитку освітньої системи характеризується переосмисленням ролі педагога в умовах суспільних трансформацій, гуманізації освіти та поширення інклюзивного підходу до організації освітнього процесу. Одним із ключових напрямів модернізації освітньої галузі є забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей, стану здоров'я чи соціального статусу [8]. У цьому контексті особливої актуальності набуває проблема формування інклюзивної компетентності педагога як важливої складової його професійної підготовки.

Нормативно-правове забезпечення розвитку інклюзивної освіти в Україні визначається комплексом законодавчих та підзаконних актів. Серед них центральне місце посідає Закон України «Про освіту» (2017), який закріплює принципи доступності, рівності прав і можливостей у здобутті освіти для всіх громадян. Зокрема, стаття 19 цього Закону проголошує загальні принципи забезпечення рівного доступу до освіти та визначає обов'язок закладів створювати належні умови для навчання осіб з особливими освітніми потребами. Стаття 27 Закону передбачає безперервний професійний розвиток педагогічних працівників, включно з удосконаленням знань і практичних навичок щодо роботи з дітьми з особливими освітніми потребами [5].

Конкретизацією цих положень слугують Порядок та умови, які визначають «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» і затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800. Документ визначає одним із пріоритетних напрямів підвищення кваліфікації педагогів формування здатності створювати безпечне та інклюзивне освітнє середовище, застосовувати сучасні педагогічні технології інклюзивного навчання та забезпечувати ефективну підтримку здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Важливим орієнтиром для професійної діяльності сучасного педагога є Професійний стандарт за професією «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (2024), у якому інклюзивна компетентність визначена як одна з ключових професійних компетентностей учителя та включає такі складові: 1) здатність створювати умови, що забезпечують функціонування інклюзивного освітнього середовища (вміння використовувати інструменти забезпечення інклюзивного навчання в освітньому процесі, застосовувати принципи і стратегії універсального дизайну у сфері освіти й розумного пристосування). У межах цієї компетентності педагог має забезпечувати дотримання вимог щодо комунікації: спілкуватись із учасниками освітнього процесу про важливість та інструменти створення інклюзивного освітнього середовища; відповідальності і автономії: обирати й застосовувати інструменти для інклюзивного навчання, принципи й стратегії універсального дизайну й розумного пристосування для забезпечення доступності освітнього середовища; 2) здатність до педагогічної підтримки осіб з ООП. Це вміння педагога забезпечувати педагогічну підтримку осіб із ООП, здійснювати необхідні адаптації й модифікації в освітньому процесі відповідно до потреб учнів; 3) здатність забезпечувати в освітньому середовищі сприятливі умови для кожного учня з урахуванням вікових та інших індивідуальних особливостей. Це вміння педагога організовувати навчання, виховання і розвиток учнів із урахуванням їхніх потреб, здібностей і навчальних можливостей за допомогою матеріалів, пристроїв та обладнання [6; 13, с. 200].

Отже, згідно зі стандартом, педагог повинен володіти знаннями щодо організації інклюзивного освітнього середовища, принципів універсального дизайну в освіті та технологій розумної адаптації, а також уміти практично застосовувати їх у професійній діяльності через систему педагогічної підтримки. При цьому вчитель має інформувати учасників освітнього процесу щодо створення сприятливих умов навчання для кожного учня з урахуванням його індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів. Важливим є також дотримання принципів відповідальності та автономії, що передбачає проектування й використання розроблених навчальних матеріалів та інших засобів у освітньому середовищі. При цьому педагог має враховувати індивідуальні особливості здобувачів освіти та активно залучати як їх самих, так і їхніх батьків до створення сприятливих умов навчання.

Міжнародний досвід підтверджує важливість системного підходу до підготовки інклюзивних педагогів. Зокрема, Європейське агентство з питань особливих освітніх потреб та інклюзивної освіти у своєму «Профіль інклюзивного вчителя» підкреслює, що ефективний педагог повинен поєднувати глибокі знання з організації навчання, високий рівень емпатії, здатність до адаптації освітніх стратегій та уміння працювати в мультидисциплінарних командах [7]. Крім того, інклюзивний учитель має розвивати критичне мислення та компетентності у міжкультурній комунікації, забезпечуючи комплексну підтримку учнів з різними освітніми потребами.

Практичні реалії інклюзивної освіти в Україні демонструють ефективність поєднання нормативно-правового регулювання з педагогічною ініціативою та інноваційними технологіями [8]. Наприклад, у закладах загальної середньої освіти м. Києва, м. Кро-

пивницького, м. Харкова та ін. активно створюються класи з інклюзивним навчанням (наприклад, у Кропивницькому у 2025/2026 н.р. є таких 105 класів у яких навчається 158 учнів), де працюють педагогічні команди, до складу яких входять класний керівник, асистент учителя та психолог. У цих класах використовується модульний підхід до навчання, адаптовані освітні програми та цифрові ресурси, що дозволяє ефективно враховувати індивідуальні потреби кожного учня.

Іншим прикладом є застосування технологій універсального дизайну в освіті (UDL) у регіональних школах Львівської та Полтавської областей. Тут створено навчальні матеріали, доступні для учнів із різними сенсорними та когнітивними потребами, що дозволяє мінімізувати бар'єри у сприйнятті знань і сприяє залученню всіх дітей до активного освітнього процесу.

Крім того, численні педагогічні експерименти демонструють ефективність інклюзивного проектного навчання, коли учні з різними освітніми потребами працюють у змішаних групах над спільними завданнями, отримуючи підтримку як з боку педагогів, так і однолітків [9, с. 75]. Такий підхід розвиває соціальні навички, толерантність, критичне мислення та компетентності для життя в сучасному суспільстві.

Додатковим чинником розвитку інклюзивної освіти є державна політика щодо створення безбар'єрного суспільства, що включає Постанови КМУ № 635 (2019), № 967 (2020) та Національну стратегію розвитку освіти до 2030 року. Така політика спрямована на формування доступного освітнього простору, створення умов для інклюзивного навчання та розвиток системи професійної підтримки педагогів [2]. У цьому контексті ключове значення має підготовка педагогічних кадрів, здатних ефективно працювати в умовах різноманітності освітніх потреб здобувачів та інтегрувати національні стандарти з міжнародними практиками інклюзивної освіти. Таким чином, поєднання нормативно-правової бази, професійних стандартів та практичних моделей реалізації інклюзії формує систему, що забезпечує системний розвиток інклюзивної освіти в Україні та визначає ключові компетентності педагога, орієнтованого на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх учнів.

Для подальшого окреслення проблеми, з'ясування сутності інклюзивної компетентності доцільно зробити акцент на власне понятті «компетентність», яке є одним із ключових у сучасній педагогічній науці. У довідковій літературі компетентність визначається як наявність достатнього рівня знань, умінь і досвіду для ефективного здійснення певної діяльності [4, с. 552]. У «Соціолого-педагогічному словнику» це поняття трактується як «психосоціальна якість, котра означає силу й упевненість, джерелом яких є відчуття власної успішності та корисності» [10, с. 167]. У наукових дослідженнях це поняття розглядається ширше – як інтегративна характеристика особистості фахівця, що поєднує його професійні знання, практичні вміння, ціннісні орієнтації та досвід діяльності [1; 3; 9; 13]. При цьому компетентність сприяє усвідомленню особистістю власної здатності ефективно взаємодіяти з оточенням. Інтеграція ж особистісних та фахових характеристик індивіда, їх спрямування на опанування знань і практичних навичок у прогнозуванні, плануванні й реалізації професійної діяльності, визначається поняттям «професійна компетентність» [13, с. 201].

У педагогічній науці *професійна компетентність* учителя визначається як сукупність знань, умінь, навичок, досвіду та особистісних якостей, що забезпечують ефективне виконання професійних функцій у процесі навчання і виховання учнів [3, с. 27], що «...визначають сформованість його педагогічної діяльності, педагогічного спілкування та особистості вчителя як носія певних цінностей, ідеалів та педагогічної свідомості» [10, с. 167]. Вона передбачає здатність педагога застосовувати набуті знання у практичній діяльності, адаптувати освітній процес до конкретних умов навчання та забезпечувати розвиток кожного здобувача освіти.

Сучасні наукові підходи до підготовки педагогів дедалі більше акцентують увагу на компетентнісній парадигмі освіти, відповідно до якої професійна підготовка майбутнього вчителя має забезпечувати не лише засвоєння теоретичних знань, а й формування здатності ефективно діяти в реальних педагогічних ситуаціях [11]. У цьому контексті інклюзивна компетентність набуває особливої ваги як складова професійної компетентності сучасного педагога, що включає знання щодо організації інклюзивного освітнього середовища, вміння адаптувати навчальні матеріали та використовувати інноваційні педагогічні технології, а також розвиток міжособистісних і соціальних навичок для роботи з різними категоріями здобувачів освіти [2]. При цьому інклюзія постає як специфічно організований освітній процес, що передбачає безперервний пошук більш результативних способів задоволення індивідуальних потреб кожної дитини [1, с. 68]. Вона тісно пов'язана з виявленням бар'єрів у навчанні та їх подоланням. У цьому контексті *інклюзія* передбачає здійснення комплексного оцінювання, акумулювання інформації з різних джерел з метою розроблення індивідуальної програми розвитку та її подальшого впровадження в освітню практику.

У цілому, *інклюзивна освіта* сьогодні розглядається як система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення права кожної людини на освіту та передбачає навчання дітей з різними освітніми потребами у спільному освітньому середовищі [1, с. 83]. Вона зорієнтована на створення умов для повноцінного розвитку особистості, соціальної інтеграції та реалізації потенціалу кожного здобувача освіти. Варто зазначити, що загальною спрямованістю інклюзивної освіти є забезпечення рівних можливостей для здобуття якісної освіти в межах загальноосвітнього середовища, адаптованого до задоволення індивідуальних освітніх потреб кожної особи. Водночас вона передбачає створення сприятливих умов для вдосконалення освітньої системи та соціальної реабілітації дітей з особливими освітніми потребами шляхом упровадження інноваційних підходів і технологій, зокрема інклюзивного навчання. При цьому сучасні дослідження підкреслюють, що ефективність інклюзивного навчання значною мірою залежить від професійної готовності педагога, здатного адаптувати освітні програми відповідно до індивідуальних потреб учнів, застосовувати методи диференційованого та персоналізованого навчання, а також інтегрувати підтримку сім'ї і громади в освітній процес.

Як зазначає З. Удич, інклюзивна освіта передбачає комплексну організацію освітнього процесу, що враховує індивідуальні можливості й потреби здобувачів освіти, забезпечує педагогічну підтримку та сприяє їхній соціалізації [12]. Такий підхід

потребує від педагога не лише ґрунтовних професійних знань, а й сформованості спеціальних умінь і навичок роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. У науковій літературі інклюзивна компетентність розглядається як інтегральна характеристика професійної діяльності педагога. Зокрема, Н. Фіголь визначає її як поєднання професійних знань, педагогічних умінь, ціннісних орієнтацій і практичного досвіду, що забезпечують ефективну реалізацію інклюзивного навчання [13]. Подібну позицію знаходимо й в інших дослідженнях, де наголошується, що інклюзивна компетентність є важливою умовою забезпечення якості освітнього процесу та успішної соціальної інтеграції здобувачів освіти з ООП [11].

Сучасні дослідження також підкреслюють важливість формування інклюзивної компетентності саме у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів. Так, М. Дубінка зазначає, що ефективність інклюзивного навчання значною мірою залежить від готовності педагогів працювати в умовах різноманітності освітніх потреб та створювати інклюзивне освітнє середовище у закладах освіти [2]. На думку В. Товстоган, Т. Цегельник та А. Шевченко, інклюзивна компетентність педагога виступає одним із ключових чинників забезпечення якості організації освітнього процесу, оскільки вона сприяє формуванню позитивного освітнього середовища, у якому враховуються потреби кожного здобувача освіти [11]. Таким чином, компетентнісний підхід у підготовці педагогів не лише сприяє підвищенню їх професійної майстерності, а й забезпечує реалізацію принципів рівності та доступності освіти, що є основою ефективного інклюзивної практики та розвитку сучасного ЗЗСО.

У сучасних педагогічних дослідженнях інклюзивна компетентність розглядається як багатоконпонентне утворення, що включає кілька взаємопов'язаних складників. Найбільш поширеним є підхід, відповідно до якого у її структурі виокремлюють *мотиваційний, когнітивний, операційний та рефлексивний компоненти* [13, с. 201]. 1. Мотиваційний компонент характеризує систему ціннісних орієнтацій педагога, його ставлення до ідеї інклюзивної освіти та готовність працювати з дітьми з різними освітніми потребами. Він визначає гуманістичну спрямованість педагогічної діяльності та прагнення сприяти соціальній інтеграції кожної дитини. 2. Когнітивний компонент охоплює систему професійних знань, необхідних для реалізації інклюзивного навчання. Йдеться про знання психолого-педагогічних особливостей розвитку дітей з особливими освітніми потребами, сучасних освітніх технологій, методів індивідуалізації та диференціації навчання. 3. Операційний компонент передбачає сформованість практичних умінь і навичок організації інклюзивного освітнього процесу. Він включає здатність адаптувати навчальні програми, застосовувати інноваційні педагогічні технології, організовувати співпрацю з батьками та фахівцями команди психолого-педагогічного супроводу. 4. Рефлексивний компонент відображає здатність педагога до аналізу власної професійної діяльності, оцінювання її результатів та вдосконалення педагогічної практики. Він сприяє професійному саморозвитку педагога та підвищенню рівня його інклюзивної компетентності.

Таким чином, інклюзивна компетентність сучасного педагога є складним інтегративним утворенням, що поєднує професійні знання, практичні вміння,

педагогічні цінності та досвід діяльності в умовах інклюзивного освітнього середовища. Її формування має відбуватися системно у процесі професійної підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти, а також у межах безперервного професійного розвитку педагогічних працівників.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, розвиток інклюзивної освіти в Україні зумовлює необхідність формування нового типу педагога, здатного ефективно працювати в умовах різноманітності освітніх потреб здобувачів освіти. У цьому контексті інклюзивна компетентність постає важливою складовою професійної компетентності сучасного вчителя, що забезпечує реалізацію принципів рівного доступу до якісної освіти та сприяє соціальній інтеграції дітей з особливими освітніми потребами.

Формування інклюзивної компетентності передбачає розвиток мотиваційного, когнітивного, операційного та рефлексивного компонентів, які забезпечують готовність педагога до організації інклюзивного освітнього середовища. Реалізація цього завдання можлива за умови вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів та системи їхнього професійного розвитку. Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні педагогічних умов і технологій формування інклюзивної компетентності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки у закладах вищої освіти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Бойчук Ю. Д., Бородіна О. С., Микитюк О. М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я: монографія. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2015. 117 с.
2. Дубінка М. Особливості інклюзивного освітнього середовища в системі діяльності закладу вищої освіти *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький : Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. 2025. Вип. 220. С. 21–26. DOI : <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-220-21-26>
3. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики. Київ : ТОВ «АТОПОЛЬ», 2016. 152 с.
4. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / авт.-уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ : «Аконіт», 2003. Т. 1. 874 с.
5. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
6. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2024 № 1225. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>
7. Профіль інклюзивних вчителів. Європейське агентство з питань особливих освітніх потреб та інклюзивної освіти. URL : <https://www.european-agency.org/sites/default/files/Profile-of-Inclusive-Teachers.pdf>
8. Савченко Н. С. Передумови становлення інклюзивної освіти в Україні. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький : Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. 2025. Випуск 220. С. 101-106. DOI : <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-220-101-106>
9. Софій Н. З., Найда Ю. М. Інклюзивна школа: особливості організації та управління. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 128 с.
10. Соціолого-педагогічний словник. За ред. В. В. Радула, вид. 2-е. Харків : Мачулін, 2015. 444 с.
11. Товстоган В., Цегельник Т., Шевченко А. Інклюзивна компетентність педагога як запорука якості організації освітнього процесу. *Молодь і ринок*. 2024. № 10 (230). С. 61–65. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.314180>

12. Удич З. І. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. Тернопіль : КІЦ «ПРИНТ-ОФІС», 2015. 378 с.
 13. Фіголь Н. А. Інклюзивна компетентність педагога: теоретичний аспект. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2020. Вип. 77. С. 199–202. URL: <https://enpui.npu.edu.ua/handle/123456789/33347>

REFERENCES

1. Bojčuk, Ju. D., Borodina, O. S., Mykytjuk, O. M. (2015). *Inkljuzyvna kompetentnist' majbutn'oho včytelja osnov zdorov'ja: monografija* [Inclusive competence of the future teacher of basics of health: a monograph]. Kharkiv : XNPU im. H. S. Skovorody. 117 s. [in Ukrainian]
 2. Dubinka, M. (2025). *Osoblyvosti inkljuzyvnoho osvityn'oho seredovyšča v systemi dijal'nosti zakladu vyshoji osvity* [Peculiarities of the inclusive educational environment in the system of activity of a higher education institution]. *Naukovi zapysky. Serija: Pedahohični nauky. Kropyvnyč'kyj : Central'noukrajinskij deržavnyj universytet imeni Volodymyra Vynnyčenka*. Issue 220. S. 21–26. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-220-21-26> [in Ukrainian]
 3. Kolupajeva, A. A., Tarančenko, O. M. (2016). *Inkljuzyvna osvita : vid osnov do praktyky* [Inclusive education: from basics to practice]. Kyiv : TOV «АТОПОЛ». 152 p. [in Ukrainian]
 4. *Novyy tлумачnyj slovnyk ukrajyns'koyi movy: u 3 t.* (2003). [New explanatory dictionary of the Ukrainian language: in 3 vols] / avt.-uklad. V. V. Yaremenko, O. M. Slipushko. Kyiv : «Akonit». T. 1. 874 p. [in Ukrainian]
 5. *Pro osvitu : Zakon Ukrajinny vid 05.09.2017 № 2145-VIII* (2017). [On Education: Law of Ukraine of September 5, 2017 № 2145-VIII]. Oficijnyj vebportal parlamentu Ukrajinny. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian]
 6. *Profesijnyj standart «Včytel' zakladu zahal'noji seredn'oji osvity»* (2024). *Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrajinny vid 29.08.2024 № 1225* [Professional standard “Teacher of a general secondary education institution”]: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine]. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> [in Ukrainian].
 7. *Profil' inkljuzyvnyh včyteliv* (Profile of Inclusive Teachers). *Jevropejs'ke ahentstvo z pytan' osoblyvyh osvitynih potreb ta inkljuzyvnoi osvity*. URL: <https://www.european-agency.org/sites/default/files/Profile-of-Inclusive-Teachers.pdf> [in Ukrainian]
 8. Savchenko, N. S. (2025). *Peredumovy stanovlennia inkljuzyvnoi osvity v Ukraini* [Prerequisites for the development of inclusive education in Ukraine]. *Naukovi zapysky. Serija: Pedahohični nauky. Kropyvnyč'kyj : Tsentralnoukrajinskij*

deržavnyj universytet imeni Volodymyra Vynnyčenka. Issue 220. S. 101–106. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2025-1-220-101-106> [in Ukrainian]
 9. Sofij, N. Z., Najda, Ju. M. (2017). *Inkljuzyvna škola: osoblyvosti orhanizaciji ta upravlinnja* [Inclusive school: features of organization and management]. Kyiv : TOV «Vydavnyčyj dim «Plejady»». 128 s. [in Ukrainian]
 10. *Sotsiološko-pedahohičnyj slovnyk*. (2015). [Sociological and pedagogical dictionary] / Za red. V. V. Radula. Kharkiv : Machulin. 444 s. [in Ukrainian]
 11. *Tovstohan, V., Cehel'nyk, T., Ševčenko, A. (2024). Inkljuzyvna kompetentnist' pedahoha jak zaporuka jakosti orhanizaciji osvityn'oho procesu* [Inclusive competence of a teacher as a guarantee of the quality of the educational process organization]. *Molod' i rynek*. № 10 (230). S. 61–65. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2024.314180> [in Ukrainian]
 12. *Udyč, Z. I. (2015). Osnovy inkljuzyvnoi osvity: navčal'no-metodyčnyj posibnyk* [Fundamentals of inclusive education: educational and methodological manual]. Ternopil' : KIC «PRINT-OFIS». 378 p. [in Ukrainian]
 13. *Fihol', N. A. (2020). Inkljuzyvna kompetentnist' pedahoha: teoretyčnyj aspekt* [Inclusive competence of a teacher: theoretical aspect]. *Naukovyj časopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serija 5. Pedahohični nauky: realiji ta perspektyvy*. Issue 77. S. 199–202. URL: <https://enpui.npu.edu.ua/handle/123456789/33347> [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ДУБІНКА Микола – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри освітніх наук Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси : проблема професійного самовизначення особистості в історичному вимірі; вивчення педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського, теорія і практика позашкільної освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

DUBINKA Mykola – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Educational Sciences Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: the problem of professional self-determination of personality in the historical dimension; study of the pedagogical heritage of V. O. Sukhomlynskyi, theory and practice of extracurricular education.

*Стаття надійшла до редакції 01.03.2026 р.
 Стаття прийнята до друку 14.03.2026 р.*

УДК 378.147:811.111:351.74
 DOI: 10.36550/2415-7988-2026-1-223-27-33

ISSN 2415–7988 (Print) ISSN 2521–1919 (Online)

ДУДІКОВА Лариса –
 доктор педагогічних наук, професор,
 професор кафедри мовної підготовки
 Харківського національного університету
 внутрішніх справ
 ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5841-0147>
 e-mail: ldudikova@yahoo.com

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КУРСАНТІВ ПРАВООХОРОННИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОГО ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті здійснено системний теоретико-методологічний аналіз особливостей формування етичної компетентності майбутніх фахівців правоохоронної сфери у процесі вивчення іноземної мови. Обґрунтовано аксіологічний потенціал дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування» як інтегративного середовища, що виходить за межі суто лінгвістичної підготовки та трансформується у потужний інструмент «ціннісної інженерії». Автором визначено та деталізовано структуру етичної компетентності через чотири взаємозалежні компоненти: когнітивний (інформаційно-теоретичний), ціннісно-мотиваційний (аксіологічний), операційно-діяльнісний (праксеологічний) та рефлексивний (контрольно-регулятивний).

Особливу увагу приділено когнітивному аспекту, що передбачає формування професійно-термінологічного тезауруса (concepts of accountability, integrity, impartiality), де лінгвістичні одиниці стають носіями деонтологічних смислів. Теоретично